

Opdracht Filosofie

door David Markus
FO1 deeltijd, 2009

1: Denkbeelden Nietzsche

Nietzsche kan worden gezien als een levensfilosoof. Hij zag filosofie als een manier van leven, niet als een theorie. Zijn uiting van zijn levenswijze heeft desondanks toch een aantal interessante visies en theorieën voortgebracht.

Kenleer

Nagenoeg alle verhalen van Nietzsche zijn ontstaan al trekkend door Europa. Hij tekende deze op in zogeheten aforismen, aantekeningen niet langer dan een regel lang, kort en bondig. Deze fragmentarische manier van schrijven is een bewuste keuze geweest. Nietzsche probeerde namelijk iedere vorm van systeem te vermijden, omdat een systeem de pretentie met zich meebrengt de algehele waarheid te zijn, wat volgens hem niet zou kunnen. Het is onmogelijk om een systeem te omschrijven waar alles mee te verklaren is.

Deze gedachte van Nietzsche valt samen met zijn visie op het 'kenvermogen'. Iedere vorm van kennen is uiteindelijk een vorm van interpreteren. We creëren volgens Nietzsche dan ook onze werkelijkheid door namen en begrippen te formuleren. Hiermee verwordt iedere beschreven of benoemde waarheid tot een leugen, een leugen die ten grondslag ligt aan alle kennis.

Het absoluut kennen is volgens Nietzsche dan ook onmogelijk, zolang taal gebruikt wordt om te pogen dat te omschrijven. Taal is uiteindelijk een vorm van kunst, een creatie, maar geen objectieve waarheid. De waarheid is volgens Nietzsche niets anders dan illusie, gepaard gaand met een bepaald perspectief.

De moraal: slaaf of heerser

Nietzsche, ook wel de filosoof met de hamer genoemd, is erg fel tegen een van 's werelds grootste valse waarheden: het Christendom. In de ogen van Nietzsche is de slavenmoraal in gang gezet door de Joodse priesters, en uiteindelijk voltooid door het Christendom. In zijn ogen zijn aanhangers van de joods-christelijke traditie niet meer dan goedgegelovige, zwakke kuddemensen met een slavenmentaliteit. Deze slavenmoraal is destijds ontstaan als verzet tegen de heersende orde, en heeft het (middels het geloof) uiteindelijk overwonnen van de heersersmoraal.

Kenmerkend voor de slavenmoraal is dat deze moraal een externe oorzaak heeft, namelijk het geloof in een God. Daarnaast staat de slavenmoraal voor levensvijandigheid, doordat het een hiernamaals heeft uitgevonden naar uit te kijken, en het hier en nu af te keuren. Pas na de dood volgt er een leven om naar uit te kijken. Ook kregen diverse waarden een omgekeerd positief of negatief karakter. Alles buiten het bereik van de slaven werd als slecht beschouwd, alle zwakten kregen een goedheid opgespeld. Nederigheid, medelijden en gehoorzaamheid zijn bijvoorbeeld dingen die het leven omlaaghalen, maar door de slavenmoraal als deugdzaam beschouwd wordt.

Hij die gelooft in God of wat dan ook, moet zeker een afhankelijk man zijn. Zo een man kan zichzelf geen doel stellen, noch kan hij een doel vinden in zichzelf. Hij is geen eigenaar van zichzelf, maar wordt juist gebruikt. Hij is niet vrij om antwoord te geven op 'waar' of 'niet waar', kijkend naar zijn eigen bewustzijn. De integriteit hierin zou ver te zoeken zijn, gezien zijn blind geloof. Hierdoor is de Christelijke kerk volgens Nietzsche de grootste van alle corrupties die maar denkbaar zijn. Het heeft alles van waarde waardeloos gemaakt, en alle waarheden

veranderd in een leugen. Hij noemt het Christendom de grote vloek, de onsterfelijke smet op het menselijke ras.

Nihilisme

Het Christendom in Europa, en diens geloof in het hemel, maakt het dat men het leven niet meer als hoogste waarde ziet. Het leven is niet meer het belangrijkste. Deze vorm van nihilisme is in gang gezet door filosofen als Socrates. Alles wordt in twijfel getrokken, met een grotere drang naar houvast tot gevolg. In eerste instantie werd deze houvast gevonden in Plato, later in het Christelijk geloof.

Het geloof in God biedt antwoorden op alle moeilijke vragen. De goddelijke schepping is namelijk volmaakt. God is volgens Nietzsche een geniale vondst. Maar de moderne mens is zich allerlei kritische vragen gaan stellen, de persoonlijke zoektocht naar waarheid, die uiteindelijk de waarheid om zeep heeft geholpen. Waarheid bestaat niet, objectieve kennis evenmin. Het bestaan zou niet langer een doel of betekenis hebben, anders dan de reis naar het hiernamaals. De dood van God is volgens Nietzsche dan ook het hoogtepunt van het nihilisme.

De dood van God

"God is dood! God blijft dood! En wij hebben hem vermoord!" laat Nietzsche 'de dolle mens' roepen in de *vrolijke wetenschap*. Nietzsche haalt in dit boek diverse malen aan dat God inderdaad dood is. De tijd is aangebroken dat men zich ontdoet van de slavenmoraal, van de valse waarheden en de neiging om terug te vallen op valse zekerheden. Met het verdwijnen van God en alles wat er mee samenhangt, krijgt het leven weer betekenis.

Dat de dood van God en het accepteren er van niet over een nacht ijs gaat, beschrijft hij ook. De dolle mens zegt immers "Ik kom te vroeg, het is mijn tijd nog niet. Dit ongelofelijke gebeuren is nog onderweg"

In een later werk, *Aldus sprak Zarathustra* genaamd, volgens Nietzsche zelf het vijfde evangelie, spreekt Nietzsche wederom van de dood van God. Al tijdens de proloog, na een gesprek tussen Zarathustra en een heilige, schrijft hij: "Deze oude heilige heeft in zijn woud nog niet gehoord dat God dood is!"

Übermensch

Nu God er niet meer is, en daarmee het fundament van het Christendom ook verdwenen is, is de tijd rijp om de mens voorbij het nihilisme te brengen. Hem de onzekerheid van de moderne tijd te doen laten verdwijnen. Nietzsche vertelt letterlijk in zijn boek *Aldus sprak Zarathustra* over de gedaanteverwisselingen van de geest: "Drie metamorfosen zal ik aanwijzen: hoe de geest tot een kameel komt, van een kameel een leeuw, en de leeuw uiteindelijk een kind"

De geest van de kameel staat synoniem voor degene die de last van de tradities en de oude waarheden verdraagt. Bij deze waarden horen eerbied, respect en 'gij zult'. De last-dragende kameel haast zich te wildernis in, om aldaar een tweede metamorphose te ondergaan, de geest wordt leeuw.

De leeuw staat voor de mens die ten strijde trekt tegen de oude waarden, welke Nietzsche de draak noemt: " 'Gij zult', is de naam van de draak. Maar de geest van de Leeuw zegt, 'Ik wil' ". De leeuw kan dan ook gezien worden als de nihilist, de mens die op zoek is naar de waarheid, en zich lost weet te maken van de religie waarin hij gevangen zit.

Zarathustra spreekt verder: "Waarom dient de biddende leeuw alsnog te veranderen in een kind? Onschuldigheid is het kind, en vergeetachtigheid, een nieuwe start, een spel, een zelf-

rollend wiel, een eerste beweging, een heilig ja-zeggen" Pas wanneer de mens de geest van een kind kan aannemen, pas dan kan het oprecht zeggen 'ik wil!' . Dit moment verbindt Nietzsche met de Übermensch.

De Übermensch is degene die de dood van God aanvaard heeft, en kan beseffen dat het leven nergens om begonnen is en nergens om zal eindigen en daar ook vrede mee heeft. De mens die het leven in alle aspecten aanvaard is een übermensch. Mensen die ondanks tegenslagen steeds weer 'ja' zeggen tegen het leven. De übermensch leeft alsof het leven zelf zijn grootste kunstwerk is.

2: Kritiek Marx, Nietzsche en Freud op de Moderne tijd

Voordat ik inga op de kritieken van Marx, Nietzsche en Freud op de moderne tijd, zal ik eerst in het kort de kenmerken daarvan bespreken.

Het modernisme komt voort uit de verlichting en diens idealen. Middels de ratio van de mens is men in staat om de allesomvattende waarheid te achterhalen. Typisch voor de moderne tijd is de stelling "Cogito ergo sum", ofwel "Ik denk, dus ik ben". Uit deze uitspraak van Descartes, waarbij de nadruk op het denken wordt gelegd, volgt in de achttiende eeuw de verlichting, waarbij rede centraal staat en de nadruk ligt op de wetenschappelijke rationaliteit en een zeker optimisme naar de toekomst.

De mens zal middels kennis en wetenschap steeds nader tot dé waarheid komen. Maar ondanks de grote nadruk op wetenschap en het eigen bewustzijn, is er nog steeds het idee dat er een almachtig wezen aan het begin staat van onze beschaving.

Marx

Volgens Marx speelt de geschiedenis een belangrijke rol, en heeft een duidelijk begin- en eindpunt. Het eindpunt van de geschiedenis is daar wanneer het denken van de mens volmaakt is. Deze gedachtengang komt nog erg overeen met het modernisme.

Hij distantieert zich van het modernisme met theorieën dat de drijfveer van de geschiedenis de economie is. Ook neemt hij duidelijk afstand van religie. God is een obstakel en zorgt ervoor dat de mens zich klein en nietig blijft voelen. "Religie is opium voor het volk"

Marx is ook erg gekant tegen het kapitalisme, ook kenmerkend voor de moderne tijd. Kapitalisme delft volgens hem zijn eigen onderspit en heeft geen eeuwig leven.

Freud

Hoewel Freud psychiater was en geen filosoof, is hij toch van grote invloed geweest op het algehele mensbeeld van de 20e eeuw. De mens is volgens hem namelijk stukken minder rationeel dan men dacht. De mens heeft namelijk geen zeggenschap over het eigen bewuste denken, maar wordt gedreven door verlangens en lust. De mens ziet zijn realiteit als een bemiddeling tussen zijn verlangen enerzijds, en de omgeving anderzijds.

Nietzsche

Friedrich Nietzsche is degene die het meest ageert tegen het modernisme. Volgens hem is het onmogelijk om een allesomvattend systeem te beschrijven, welke in staat is om alles te verklaren. Ook vindt hij dat de werkelijkheid discutabel is, aangezien ieder woord aan interpretatie onderhevig is en als zodoende een leugen is.

Dat religie ook één grote leugen is, laat hij duidelijk merken. God is immers dood en de gelovigen -de zwakkeren in de samenleving- lijden aan nihilisme. Het leven zelf is niet langer het belangrijkste. Ook het verloop van de geschiedenis gaat volgens hem anders. Niet lineair, maar juist een herhaling van zichzelf. Alles wat nu gebeurt, is ontelbare malen eerder gebeurd.

Markus

Met veel van bovenstaande uitspraken kan ik me wel vinden. God als begrip is inderdaad dood. Of God als entiteit daadwerkelijk bestaat heeft volgens mij ook nog maar de vraag. Ook ben ik het er mee eens dat het aanvaarden van een goddeloos bestaan het zelfbewustzijn van de mens aan zal wakkeren. Ik vraag me alleen af of dat voor iedereen zal gelden. Niet iedereen

bezit namelijk de intelligentie en simpelweg de tijd om hier langer dan een minuut bij stil te staan. Een gemiddelde arbeider werkend in ploegen aan de lopende band zal het een worst wezen of God wel of niet dood is, als er maar brood op de plank komt. Als zodanig zal hij als onwetende ook tot de zwakkeren blijven horen.

Ook het besef dat we vaak minder rationeel zijn als we graag zouden willen, vind ik juist een geruststellende gedachte. Stel je voor dat we allemaal puur rationeel zouden denken. Het zou wellicht wetenschappelijk enorm bijdragen, maar sociaal gezien zou de wereld er niet op vooruit gaan.

Het verloop van de geschiedenis van Marx vind ik zelf een achterhaald principe. Ik zou eerder voor de repeterende theorie van Nietzsche gaan. Alles herhaalt zich immers ook keer op keer, op zowel kleine als grote schaal. Als het gaat om mode, kunst, muziek of om de wereldgeschiedenis. Iedere ramp heeft zich immers al meerdere malen voltrokken.

Dat het kapitalisme gedoemd is te mislukken, ben ik het ook mee eens. Kijk maar naar de huidige kredietcrisis. De vraag is alleen om men er lering uit trekt, of dat men op dezelfde voet verder gaat. Ik denk persoonlijk het laatste.

3: Kwestie uit de actualiteit

"Moeilijk afstand kunnen doen"

Nietzsche heeft God dood verklaard, maar tegelijkertijd heeft hij gezegd dat het een lange tijd zal duren vooraleer het algemeen aanvaard zal worden. Vandaag de dag lijkt het er op alsof steeds geaccepteerder wordt om niet in God te geloven. Steeds meer mensen zijn er tegenwoordig van overtuigd dat God niet bestaat. Ook is er een groep mensen die nog twijfelt, de kans dat God bestaat is klein, maar toch geloven ze wel in 'iets'.

De eerste groep, de atheïsten, zou zich -afhankelijk van de beweegredenen om niet in God te geloven - in de fase van de Leeuw kunnen bevinden en de basis leggen voor de ontwikkeling tot Übermensch. Zij die uit pure gemakzucht het geloof in God naast zich neerleggen, zijn immers net zo zwak als zij die juist in God geloven, omdat het met de paplepel ingegoten is. Ik denk dat slechts een handjevol mensen vandaag de dag in aanmerking zou komen om zichzelf een 'leeuw' te mogen noemen.

Een andere grote groep mensen zit (gelet op Nietzsches theorieën) nog in de pré-ontkenningsfase. Zij willen best geloven dat er geen God is, maar kunnen moeilijk aanvaarden dat er helemaal niets is wat boven de macht van de mens uitstijgt. Zij blijven geloven in 'iets'. Uit een artikel van Trouw blijkt dat zelfs 40% van de Nederlanders gelooft in een metafysische kracht, zonder het God te willen noemen. Blijkbaar is het voor velen erg moeilijk om zich los te maken van het geloof in een hogere macht, en de aanname dat er meer is dan een aards bestaan.

Nog radicaler zijn de mensen die overstappen van het geloof in God, naar een compleet andere 'religie', zoals de aanhangers van Rael. Deze groep mensen verruilt God voor het geloof in UFO's en het creëren van al het aards leven door buitenaardse wezens. Met de diverse science-fiction series en films op TV klinkt het aardig plausibel, maar vervolgens stellen de aanhangers zich net zo kwetsbaar en afhankelijk op, als waren ze aanhangers van het Christendom.

Het blijkt dat men maar moeilijk afstand kan doen van de onderdanigheid en afhankelijkheid die 'geloof' met zich meebrengt. Blijkbaar zitten de dogma's en doctrines van de Christelijke kerk zo diep geworteld in de aard van de westerse mens, dat deze nog een lange weg te gaan zal hebben, wil het zich de heersersmoraal aanmeten en zich massaal als leeuwen opwerpen tegen de draak die religie heet. De dag dat er alleen maar kinderen rondlopen is nog ver, ver weg. Ik zou het zelfs als een utopie willen bestempelen.